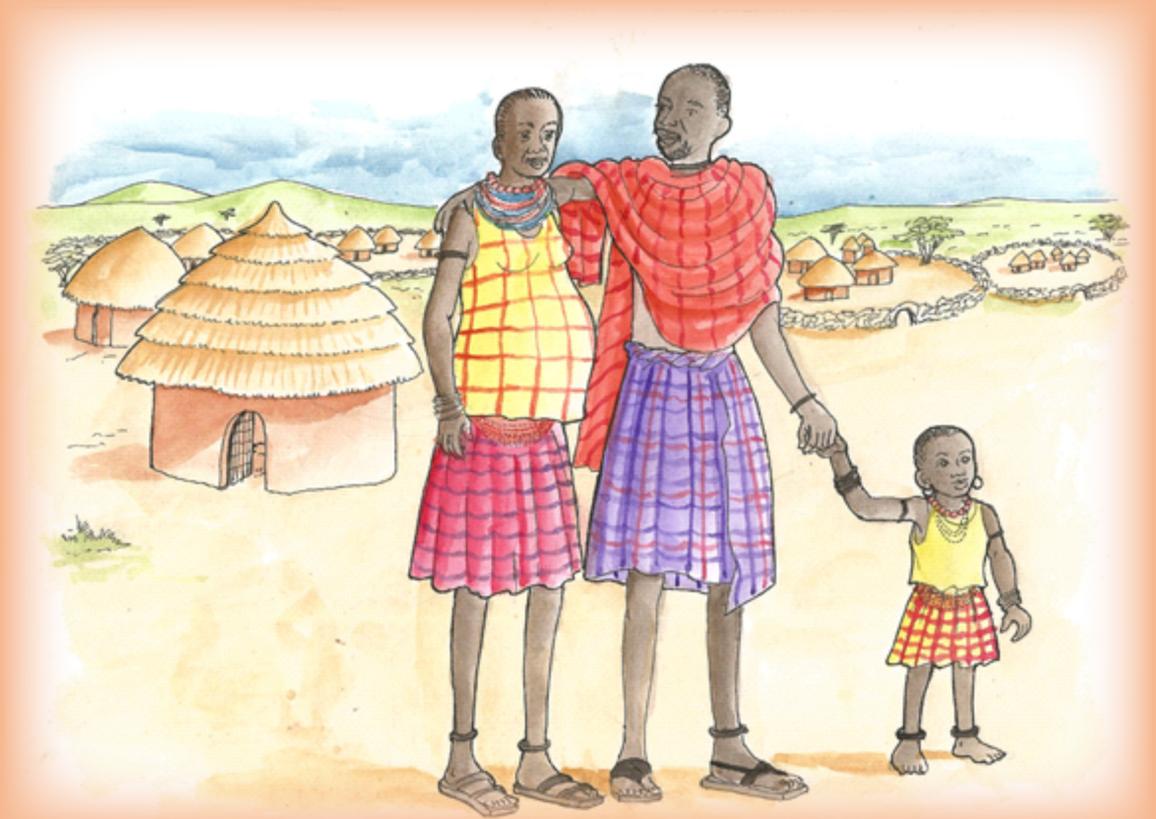
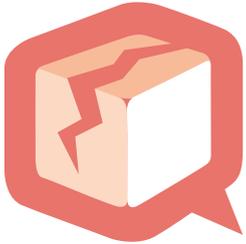

AKITATAMET 3: NGUNA KA AUR

AKITATAMET 3:
NGUNA KA AUR

NGUNA IWAPITAE ALOKOKWA KA PEI REK NGIKILYOK KORI NGABERU

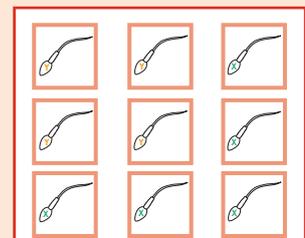
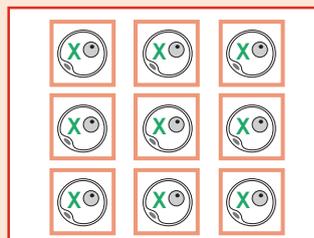
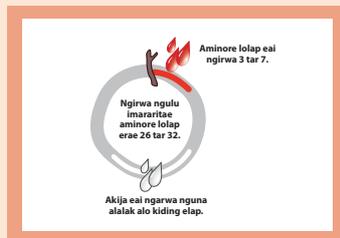

1. ANGAARET – Aangaret, Abolya ngina itomwanuni ngawat

Esaa: Ngadakikae 30

Nguna elosikinitoe: Elosete ngikabolyak aanyun epite ngolo itiya akuwan ke ekile alotooma aur ka epite ngolo itiya akuwan ka aberu alotooma aur ka epite ngolo epedorya aberu apotiyor

Ngiboro: kigerok neni iboikinoi kori kithitiya ngikicolongo, epica ngolo itoodiunit ngingerin ka aberu ka ngakaritasya nguna tamunet; epica ngolo itoodiunit ngingerin ke ekile ka ngakaritasya nguna tamunet, ngakaritasya nguna itoodiunito abeeye ka aberu ngakaritasya nguna itoodiunit ngadwa ke ekile, akopiya kori ithaduku

Kikorebebik tolukak ngikicolongo ikotere ngitunga kiboikinos iteosi dadaang.

Akijaunet

- 1. Kijau ngikabolyak.**
- 2. Kiyana nguna a ngbolyasinei alotooma ngisabito ngulu alunyar.** Ngaanu nguna itamete iyes ikotere ngabolyasinei nguna alunyar? Anu anabolyasinei ajokak nooi? Tolimok ikes ikilimokis iyong nguna ngecamito ikes akimor eya ngikabolyak nguluce.
- 3. Tolimok** ekokwa ebe itatamio ikes nguna ka aur alotooma ngisabito ngulu eponito alongaren. Itatamio nguna ka aur alotooma ngikilyok ka ngaberu ka epite ngolo ka apotiun ikoku

Angaaret – Abolya ka asim

1. **Epite ngolo geunet.** Tolimok ngitunga towaa ikorebebekino.
2. **Togeu abolya.** Kingaingaak ipeitunganan ngadi kiro. Kingaingaak ngakiro nguna nyepatana akiricakin atamun ikwa “Abu ekasikout taar akine anguna ka akinumunum ageunet ka akiporo.” Kori “Abu toto togyel elou alo sokon anguna ka ainakin nakaato kang tonapanari losukul. Kingaingaak itunganan apei bon mere akirucakin.
3. **Erubakini abolya elosi ngaren.** Ingaingaakinosi ngikabolyak ngakiro todolyo ngini ethidion.
4. **Adaunet.** Iserauni nai ngini ethidion ngakiro nguna eira inges ikotere kiirasi ngikobolyak daadang epite ngolo kilocokinotor ngakiro nguna aponi kingaingaakinae ikes ekingaren.
5. **Tolimo nai nguna ibu iyong kingaingaak ikes.** Kingit keyai ngini aumoki epite ngolo ebelekinotor ngakiro nguna aponi kingaingaakinae.
6. **Tobongok abolya nabo,** Kinyalak ngitunga kingitak ipei totamu ngadi nguna ecamit akingaingaakin nguluce.
7. **Kiyana** nai nguna ka abolya ana.
8. **Kingit:** ngaanu nguna ikitatam iyes abolya na?
Ngabokineta:
  - Ikitatami abolya na ebe epedori akilocokinet ngina edit akibelekin eemut daadang
  - Ikitatami ebe itemokino kiira nagkiro nguna ikilimokini nginice ejok
  - Itodiunit ebe epedori alyokon akorar ikobasi ngakiro alotunga
  - Emaikina toyeni ebe epol ayenut abal ngakiro nguna ikilimokini itunganan nginice erae kire.

2. NGUNA EMASI TOYENI – Nguna ka aur ke ekile

Esaa: Ngadakikae 20

Ngiboro: Epica ngolo itoodiunit akuwan ke ekile

Nguna elosikinitoe: Eyanyunete ngikabolyaknguna iyookino alotooma epite ngolo itiyaa a kuwan ke kile ka ngina ka aberu alotooma aur

Aur ke ekile

1. **Kitoodiu** epica ngolo ka akuwan ke ke ekile.
2. **Kingit** keyai idio ngini eyeni nguna itoduunit epica ngolo.
3. **Tolimok** ikes ebe itoodiunit epica nginerin ka akuwan ke ekile.
4. **Kingit** keyai ngini epedori atedonor nginerin ngulu itoodiunit

epica ngol.

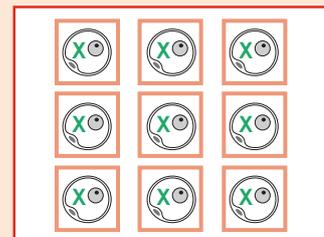
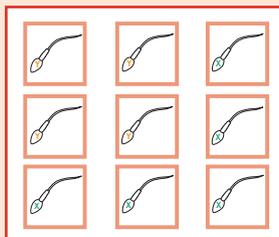
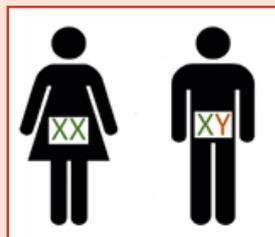
5. **Tolimo** nguna itiyaete nginerin:

- **Amir:** Ilelebur ngaokot namir kiketar ikotere epedor adura.
- **Aturyang a ngitou:** Erae logo ecwee ngolo ekodit ngitou.
- **Ngitou:** Elulung ngitou ikote ngabeyei. Ngitou ikes euriyete ngadwa nguna elangakinio apak ngina eperyoto ekile ka aberu. Ani kiryamun ngadwa ka abeeye ka aberu epoti aberu.
- **Kingit** ekokwa nugu: Toesik mono ikes tobongonokis mono, tolimok nai nguna iyookino.
- **Ngakingiset:** Wori etenia ekile aur?
Abongokinet: *Egeuni ekile aur akolongit ngina ke ekingaren ngina alanguna inges. Ngirwa ngulu ilorunia inges, apak na erauni edia ekile.*
- **Akingiset:** Wori epedoria ekile aur?
Abongokinet: *Etenit ekile aur apak daadang kegeu akilang. Inges atemar elanguuni inges ngadwa nguna epdorete akitopot aberu erae kiryamakin ngadwa ka abeeye ka aberu.*
- **Akingiset:** Apak ngina etya ai eayete ngadwa anakuwan ka aberu kedaut akiper
Abongokinet: *Eayete ngadwa ngirwa ngikan anakuwan ka aberu.*
- **Akingiset:** Nyo epedori akitaraun ikoku isapat kori ipese?
Abongokinet: *Ngadwa ke ekile ikes epdorete akitaraun ikoku isapat kori ipese. Epdorete ngicetunga ainakin ngabongokinet ngace. Etemarete ngice ebe erae abeeye ka aberu kori neni eperyo ikoku anakook inges epedori alimor kerae ikoku isapat kori ipese. Tolimok ikes ebe mam ngiyookino nguna. Tolimok ebe ngadwa ke ekile ikes epdorete akitaraun ikoku isapat kori ipese. Ngepedorete ekile ka aberu aanyun kori areykin atemar erauni ikoku isapat kori ipese.*

3. NGUNA KITATAMA – Abolya ngina isilereuni kerae ikoku isapat kori ipese

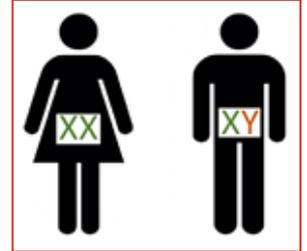
Esaa: Ngadakikae 10

Ngiboro ngulu iitana: Ngipicae ke ekile ka aberu; Ngipicae ngulu itoodiuniot abeeye ka aberu; Ngipicae ngulu itooduinito a ngadwa ke ekile Akopiya kori isaduku ngini iwaakinitae ngipicae a ngadwa.

Nguna elosikinitoe: Eyanyunete ngitunga atemar ebe ngadwa ke ekile epedorete akitarauun ikoku idia kori ipese

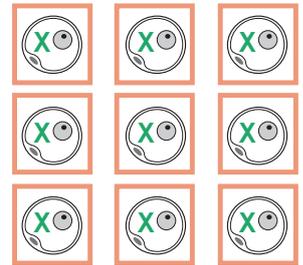
Tolimok ekokwa ebe ikilosu abolyakin adi bolya ngina ingarakini ngitunga dadaang anyun ebe erai ngadwa ke ekile itaraunete ikoku ipese kori isapat.

6. **Kitoodiu** epica ke ekile ka aberu

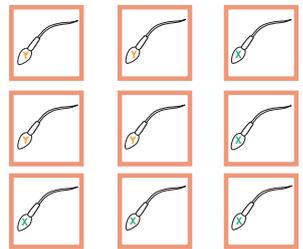
7. Eyakar aberu X ngarae. Ngakebeyei daadang eyakatar X apei tooma kec. Eyakar ekile X apei ka Y apei. Ngakedwa ke ekile ngace eyakatar X ka ngace eyakatar Y

8. **Tolimok** ngikabolyak toruko aniyaraeyarae. Toruko nait ikec ikwa ekile ka aberu, ebolyakini ipei ikwa aberu tobolyak nginice ikwa ekile

9. Alotooma ngulu awa angiarei-rei, kingit nguna erae ngaberu kikyaaasi ngakan. Inak nguna ngipicae ngulu itoodiunito abeeye ka aberu. Tolimok ikes ebe itoodiunit epica ngolo abeeye ngina elomununi naperit ka aberu angololap. Erae emacar **X** ngolo itoodiunit nginerin ngulu eyeunete ikoku apak ngina epotio aberu.

10. **Kitoodik** ikec epica ngolo itooduinit ngadwa ke ekile. Ngace dwa eyakatar X toyakatar ngunace Y. X ka Y ikec itooduinito apedor ke ekile akitarauun ikoku idia kori ipese. Kiwaak nai ngipicae ngulu itooduinito ngadwa nakopiya kori nasaduku kori nibore idio

11. **Tolimok** ngulu ebolyasi ikwa ngikilyok kikyaaasi ngakan kec.

Yau nait akopiya ngina eya ngipicae ngulu itooduinito ngadwa neni a ngikabolyak a ngulu erae ngikilyok. Tolimok ikec tolemanasi ngipicae ngipepei emudukete

12. Tolimok angolo kile ka akeeberu kimorikis ngipicae kec. Ikwaan nege ke epite ngolo iryamiata ngadwa ka abeeye eperete ekile ka aberu. Ani kimorikin ngadwa ka abeeye, topolout nai toraut ikoku

13. Kingit nai ikes kerae ikec koku isapat kori ipese. Ani keyakatar ngikarukok X ka X, erae ikoku ipese. Ani keyakatar ngikarukok X ka Y erae ikoku isapat Epedorete ikes akingolikin ngipicae ke ekile ka aberu toryamut ebe XX erae aberu nai XY erae ekile

14. **Kitatamik** ebe ani elangakini ekile, eyakatar ngadwa ngace Xs toyakatar ngace Ys. Ani kiryamun ngadwa nugu ka abeeye ka aberu epolounete toraut ikoku. Ngepedorete ekile ka aberu aanyun ngdwa nguna iryamakin ka abeeye. Ngeperorete ekile ka aberu areikin akitarauun ikoku edia kori ipese.

15. **Kingit ikes keya ngadi kingiset.** Kisitiya ngipicae ngulu itooduinito akuwan ke ekile kori akuwan ka aberu ka ngiboro ngulu ka abolya angina itooduinit atemar erai

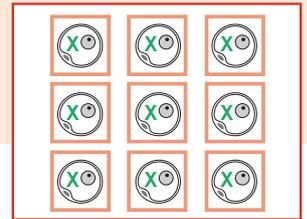
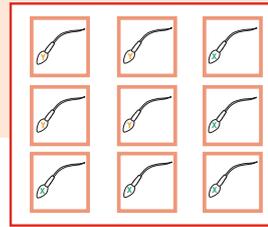
ikoku idia kori ipese abongonokinio ngakingisingiseta kec. Ani keya ngakingisingiseta nguna ngipedori iyong abongonokin, kigirak ikec kwap ka tolimok ngika bolyak ebe ibongonokini iyong ikec alokokwa angolo moi.

4. NGUNA IYOOKINO – Alotooma aur ka aberu

Esaa: ngadakikae 30

Nguna elosikinitoe: Eyanyunete ngikabolyak nguna ka aur ka aberu ka nginerin ka akuwan ka aberu.

Ngiboro: Epica ngolo itoodiunit akuwan ka aberu; Epica ngolo itoodiunit ekorobe ka aberu, Ngipicae ngulu ka abeeye ka aberu, Ngipicae ngulu a ngadwa ke ekile

1. **Kitoodik** epica ngoli itodiunit a kuwan ka aberu.
2. **Kingit** keyai idio eyeni ibore ngini itoodiunit epica ngolo
3. **Tolimok** ikes ebe itoodiunit epica lo akuwan ka aberu.
4. **Kingit** kepedori idio atedonor nginerin ngulu itodiunitae alo pica alo.
5. **Kitatamik** nguna itiyae angolo kiner ka akuwan ka aberu:

- **Eosin:** Erae eosin eole kori akipany ngina edolit aoyau 7 cm kori 10 cm. Neni elomari Amari ke ekile apak ngina eperyoto ka aberu. Erae tar neni itoruni ikoku idounio.
  - **Ngagoloi:** Anakuwan ka aberu eyai neni euri ngabeeyei, angolo lap elumini abeeye, kiriyama ka ngaokot ke ekile, epolouni torau ikoku.
  - **Ngakepwa nguna itoruni abeeye:** Elomuni abeeye anagoloi kitor nakepwa toloma naperit
  - **Aperit:** Naperit inges erai neni epolounio abeeye ngina eriamun ka ngaokot ke ekile torau ikoku, nNgaakot nguna eya naperit ikec itanete ikoku. Ani pa kiriyamun ngadwa ka abeeye ka aberu, eleleunete ngaokot tobukunos kaapei ka abeye kinga apak ngina eminio aberu lolap.
6. **Kingit** ngikabolyak erae keringa etamunito abolya ngina atapit ekorobe ka aberu alotooma elap alokokwa angolol eyanere nguna etapito elap, tolimok ngikabolyak dadaang kigerokis ekorobe kwap.
  7. **Tonyara** idio ngini ecamit bu kitatam nguna nguna igerokinit inges. Nguna nai emaasi inges tolimu ikes nugu: Ani keyai ibore ngini ngelimuno kori ngiyookino kingitak ngulucetunga tolimosi kori torikis nguna alimun. Tomunik nai asubakin nguna

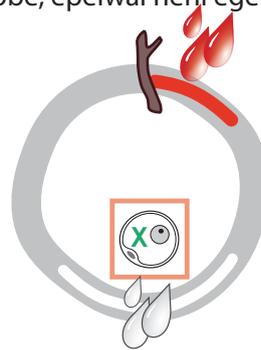
ngelimuno kori nguna edyakara

- Eai aminore lolap ngirwa 3 kori ngirwa 7.
- Ekidyoko ngirwa ngulu ewonitor akuwan ka aberu eya kidding aminonore lolap ka ngirwa ngulu egeunia iges akija.
- Eai akija ngirwa ngulu alalak alokiding ekorobe ka aberu a lotooma elap.
- Ani kedaun akija, eai nabo ngirwa ngulu alalak ewonit akwan ka aberu eringa ngemino lolap.
- Eai ngirwa 26 kori 32 anageunet akimin aberu lolap tar nageunet inges ekimin nabo elap ngolo etupakini .

8. Tolimok ekokwa ebe elosio akitatam ikes ngadi nguna etapito Ngirwa ngulu epodoria aberu apotiun. Totup nai ngakitatamet nugu:

- Elomuni abeeye ka aberu alo kidding ekorobe keng alotooma elap.
- Ngakipi nguna ejai inges ikes ingarakinito ngaokot ke ekile eyari ankuwan ka aberu, eyarete ngadwa ke ekile topedosi akituluwor abeeye torau ikoku ejai aberu.
- Eayete ngadwa ngirwa ngikan anakook ka aberu.

9. Tobongo lokorobe ka aberu alotooma elap. Tolemu epica epei ngolo itoodiunit abeeye ka aberu. Kingit ikes apak ngina elomunia abeeye. Itemokino ikes t kiwaakis epica ka abeeye kiding ekorobe, epeiwai neni egeunia elap.

10. Tolemu epica a ngadwa ke ekile. Kiwaak neni egelegelia alo korobe ka aberu. Kingit ikes erae kepedori aberu apot erae kepero ke ekile anapakio anguna egelegelya alokorobe ka ikotere nyo.

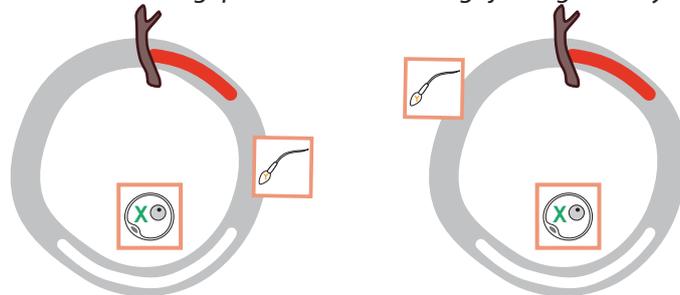
- **Kingit ikes:** Epedori aberu apot erae kepero ke ekile apak ngina eyakar inges lolap a?

Tobongok ikes: Emam ngepoti anerae eroko abeeye ngeleluena ka nabo emam ngajaet nguna epedorete akiteyar ngadwa.

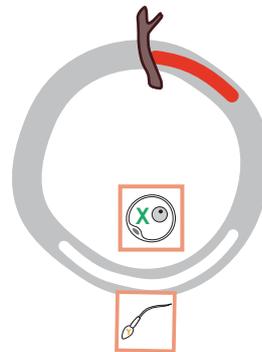
Akingiset: Epedori aberu apot kepero ke ekile ngirwa ngulu eonitor akuwan keng a? (totamunite ebe eya ngapakio ngaarei eonitor akuwan ka aberu alotooma eke korobe)

Abongokinet: Emam ngepoti anerae emam ngajaet nguna iteyarete ngadwa.

Akingiset: Epedori aberu apot kepero ke ekile apak ngina ejaa akewuan a?

Abongokinet: Ee, epoti aberu erae kepero ke ekile apak ngina ejaa inges anerae apak ngina eleleunia abeeye ngina. Ani kiryamun abeeye ka ngadwa ke ekile epoti aberu.

11. **Kingit** ikes ngakingiset nu: Inak ikes apak ngina ebongonokinioto tolimok nai ikesnguna iyookino.

• **Akingiset:** Wori egeunia aberu aur?

Abongokinet: Itemokin apese kori aberu auruun ngidwe apak ngina egeunia inges aminore lolap.

• **Akingiset:** Woriri epedorya aberu apoti?

Abongokinet: Epedori aberu apoti ngirwa ngulu ejaa inges, Ngirwa ngulu alalak alokiding ekekorobe eyakatar inges ejaa. Eleleuni abeeye Ngirwa ngulu ejaa inges. Kiryamakin abeeye keng ka ngadwa ke ekile, epedori aberu apot

• **Akingiset:** Nyo etic ke ejaa?

Abongokinet: Ngajaet ikes iteyarete ngadwa anakuwan ka aberu. Epedorete ngadwa akiyar ka akiryamun ka abeeye eyai ejaa

• **Akingiset:** Epedori aberu apot apak ngina ke ekingaren iryamunotor inges ke ekile a?

Abongokinet: Ee, epedori aberu apot erae kepero ke ekile alo kiding ekekorobe.

• **Kingit** ngikabolyak keyakatar ngadi kingisingiseta. Kisitiya ngatakanuneta nguna eya lokorobe ka aberu abongonokin ngakingisingiseta kec. Keyakasi nguna ngipedorit iyong abongokin, kigirak ka tolimok ngikabolyak atemar ibongokini iyong ikec alokokawa angolomoi.

5. ABUROR NGUNA EYANI

Esaa: Ngadakikae 10

Ngiboro ngulu iitana: Ngipicae ngulu itoodiunit akuwan ke ekile, Ngipicae ngulu itooduinito akuwan ka aberu

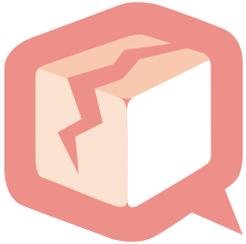
Nguna elosikinitoe: kicik ngikabolyak tomorete ngakiro nguna eyani akolongit na; kitalaka ikes ka torubakis imorikina.

1. **Kingit** ngikabolyak tomora nguna aponi kitatamae akolongit na ka nguna eumokinito ikes.
2. **Kingit:** Nyo itiyaata iyes ngakiro nguna ikitatami nugu?
3. **Inak** ikes ngipicae ngulu itooduinito akuwan ke ekile ka akuwan ka aberu. Kikek ikes ngakiro nguna igiritae kau nakaratasio nguna. Kicikak ngikabolyak kisitiyata ngakaritasio akitatamia ngulucetunga ngakiro nguna ka aur ka epite ngolo itiyaata nginerin ke ekile ka ngulu ka aberu
4. **Kingit** ikes totamut ngidi tunga nguini ngulu elosete ikes akisiyan ngakiro nguna ka aur. Kingitak ikes tolimonokis ngikeckidunyet ngirorwa angitunga angulu elosete ikes akisiyan ngakiro nu.
5. **Kitalaka ekokwa ikotore ekiyan logo.** Kiteyenik atemar itojokitae ka italakaritae ikes ikotere ainakin apak kec abunore lokokwa. Tolimok ikes tobobongiosi kedyany anginitunganan kitek ikes nakonyen ka kitalaka nginice ikotere akimor ngatameta nguna abu tolimu alo kokwa alo
6. **Tolimok ikes** ebe eyakaun ekokwa ngolo iyanere nguna ka aura kaapei ngikilyok ka ngaberu esabit ngolo alo ngaren.

Agolokinet —Togolok ka kitalaka dadaang ka aeokin edio eos kori edonga

AKITATAMET 3:
NGUNA KA AUR

AUR: EKOKWA ANGABERU KA NGIKILYOK IMORIKINA

1. Akijaun ka abolya ngina itomwanuni ngawat

Esaa: ngadakikae 30

Ngiboro ngulu iitana: kigerok kwap kori kisitiya ngikicolongo

Nguna elosikinitoe: elososete ngikabolyak akitemokin ikotere ekiyan ngolo etapit aur emorikina ngikilyok ka ngaberu ka dang toburothi nguna aponi kiyani alokokwa angolo alunyar.

Akijaun ka abolya ngina itomwanuni ngawat

1. **Akijaun** ngikabolyak.
2. **Akitoodiun** ngikecorak ka tolimosi ebe elosio akiyan nguna ka aminonore aberu lolap kapei
3. **Tolimok ngikabolyak** ebe adol apak ngina kaabolya angina etapit aur
4. **Tolimok** ikes ebe ingisio ikes ngakingiset ani ngini ebala eyokini ngakiro tori epeiwee ani ngini epega tori lowae ngoloe.
5. **Eboonokin ngikecorak akingitingit ngakingiset nugu** kingitak ngikabolyak toseut neni iyokino kori neni ngiyokino
6. **Kingit** anginitunganan ngakiro nguna aseunia inges akiri lowae keng.
7. **Tosyomak** ngabongokinet nguna iyookino kitalaka ngulu apotu kiyookis ngabongokinet kec

8. Ngakingiset nguna kire kori ngalyokon:

- **Iyookino kori mam:** Ngitou euriyete ngadwa.
Abongokinet: *Iyookino.*
- **Iyookino kori mam:** Itemokin apese ageun aur apak ngina egeunia aminore lolap
Abongokinet: *Iyookino.*
- **Iyookino kori mam:** Eyanarete ngikorobei angaberu dadaang ngirwa 30 ewoyat.
Abongokinet: *Mam, Egelegelyaaka ngarwa kec. Ngaberu nguna alalak, eyanarete ngikec korobei ngirwa 26 ka 32 nai ngace eoyak ka ngice ewuruwaka.*
- **Iyookino kori mam:** Itemokin edia ageun aur apak ngina ilorunia inges togeu

akilang ngadwa.

Abongokinet: Iyookino.

- **Iyookino kori nyiyookino:** Elomuni abeeye ka aberu apak ngina eyakar inges lolap

Abongokinet: Mam. *Elomuni abeeye alo kiding ekorobe Ngirwa ngulu ejaa.*

- **Iyookino kori mam:** Epedori aberu apot apak ngina pei ke ekingaren erae kepero ke ekile

- **Abongokinet: Iyookino.** *Epedori aberu apot erae kepero ke ekile alokiding ekorobe keng alotooma elap*

- **Iyookino kori nyiyookino:** Etorit ekile aur apak daadang.

Abongokinet: Iyookino. *Etorit ekile aur angina kolongit ageun apak ngina ageunia akilorun ka akilang ngadwa torit ekile aur angina kolongit ageun apak ngina ageunia akilorun ka akilang ngadwa.*

- **Iyookino kori nyiyookino:** Aberu inges epedori aseun akitarauun ka akidoun ikoku sapat kori ipese.

Abongokinet: Nyiyookino. *Ngadwa ke ekile eseunete akitarauun ikoku isapat kori ipese. Nadwa eya nginerin ngulu itaraunete ikoku isapat kori ipese.*

- **Iyookino kori mam:** Kiding ngirwa ke ekorobe ka aberu a lotooma elap epedori aberu apotiun, kidding ngilapio ngiare epedoria inges apot.

Abongokinet: Iyookino. *Epedori inges apot alo kiding elap anerae ngirwa eleleunia abeeye ngulu.*

8. **Kitalaka** ekokwa ikotore ekiyan logo ka atamun nguna aponi kiyanae esabit ngolo alunyar.

2. AKIYAN EEMUT – Akimor ngakiro nguna ka aur ka alatanakin ngidwe

Esaa: ngadakikae 30

Nguna elosikinitoe: Epupokinete ngikabolyak ngakiro nguna ka aur ka alatanakin ngidwe ikotere eripunio nguna kitiya.

1. **Tolimok** ekokwa ebe ilosi iyong akitatamikin ikes eeemut ngolo etapit aur ka alatanakin ngidwe; kiyanae nai ekau. Tosyomak ikes eeemut iwadio ngarwatin ngaarei.

Apolouni Telo alore kec alo Karimojong. Ani iryamun inges ka aberu ngina anyaritae Angoleere, kiit inges angaatuk kidongioto ngaatuk nguna akidyoko pa apedorito akidar ekal kec. Atyonior akiyar kec nooi ikotere ngidwe kec ngiuni eronenete. Atamut ikes akidareun mono aur ice koku mati ketena ikes toryamut akimuj ngina kitanet ngidwe daadang. Atamu Angoleere akisitiya epeirot ngolo latakinet

aur nai anger Telo. Tema Telo erae ngirwa ngulu edaunia aberu aminore lolap inges epedorya aberu apot, angun itemokino tocoikinae ngirwa ngulu. Apeg nai Angoleere ebalala ebe epedori aberu apot ngina pak daadang.

2. Kiyana nai ke ekokwa ngakiro nu itupito ngakingiset nugu:

- Ebalala Telo ebe epedori aberu apoti erae kirikak aminore lolap. Iyookino a?
- Ebalala Angoleere ebe epedori aberu apot angina pak daadang. Iyookino a?
- Nyo emaasi iyong tolimok Telo ka Angoleere alotooma epete ngolo epedoria aberu apot?
- Epedori ekiyan ngolo ajokan arikin ngakiro nu ikwai?

3. TOYEU EEMUT ECE NGOLO KITETE!

Esaa: ngadakikae 30

Nguna elosikinitoe: Toryamut ngikilyok ka ngaberu aosou ngina ka aur ka aripun ngipitesyo ngulu latanakinnet ngidwe.

1. **Tolimok** ngikabolyak ebe isitiyayete ikec aosou ngina eyakatar alotooma aur akingarakinia Telo ka Angoleere athubakin ka akitojokuun ekeckal.
2. **Tolimok** ikes totiakatiakaut ngatuketa4 nguna inyalal ngikilyok ka ngaberu.
3. **Tolimok** aangina tukot toyeu abolya ngina kitatamet Telo ka Angoleere nguna emaasi taanyut alotooma aur. Apak na itemokino angolo kokwa kiyatakis itunganan ngini ebolya ikwa e VHT. Elimokini nait e VHT ekile ka aberu alosit toryamut akitatamet alo dakitar. Epedorete ngatuketa akiyatakin ngikabolyak ngice kiyitanito ikes nabolya. Itemokino tongetakis ngabolyasinei kec ka alakara. Epedorete ikes akisituya aosou ngina ka akimor ngakiro ejok alokal, aminore lolap kori nguna ka aur.
4. **Inak** angina tukot ngadakikae 10 ayeun abolya ngina epedoryata Telo ka Angolere aanyun ngakiro nguna etapito aur.
5. **Tonyara angina tukot** tobolyakis eemut ngolo kitete ikotere kiteto ngulu.

4. ABUROR/AKIYAN

Esaa: ngadakikae 20

1. Ani kirikakis ngatuketa akitoodyanar ngabolyasinei kec, kingitingiti ikes nugu:

- Eyookino ngakiro daadang nguna aponi kitoodiunae anabolyasinei a? Aya nguna pa eyookino a?
- Eya ngace nguna amaasi Telo ka Angoleere taanyut a?
- Anu tyokisyo eryamunete Telo ka Angoleere alotooma akisituya ngakiro nguna etatam e VHT ikes?

- Ani kerae Telo ka Angoleere ngikonei kon, kilimok iyong ikec anu kiro kepot neni kon?

2. Alotooma ekiyan, totamunite nguna iyookino nguna igirir kwap ne ikotere totamunito ngikabolyak nguna akire.

- Etenit aberu aur kori epedori apot, Ngirwa ngulu ejaa ake kuwan. Ejaa ebuni alokiding ekorobe. Ngepedori inges apot eyae lolap kori adiotpei kedaun eke lap.
- Epedori ekal aanyun ngipitesyo ngulu moret ngakiro ejok kiwapa ngirotin ngulu erikakin iwan akiyan alo kokwa angolo ke ekingaren. Epedorete akitemokin apak ngina iyaniata, Topupos nguna irworo nginice, kingitingitas ikotere eyanyun nguna etami nginice tocamunosi kaapei nguna iitana akitiyakin.

5. Aburor nguna eani

Esaa: ngadakikae 10

Nguna elosikinitoe: Kitalaka ngikabolyak tolimok ikes akitemonokin ikotere esabit ngolo moi

1. **Kingit** ngokabolyak tomora nguna etatami ikes nakolongit na kori nguna eumokinito ikes.
2. **Kingit** Nyo itiyaata iyes ngakiro nguna ianyut nugu?
3. **Tolimok** ngikabolyak kisitiyata ngakaritasya nguna etingito ikec akisirworria ngitunga nguluce nguna aannyut ikec nakolongit na.
4. **Kingit** ikes totamut tunga ngiuni ngulu elosete ikes akisiyan ngakiro nguna etapito aur. Kingitak ikes tolimonokis ngikidunyet kec ngirorwa angitunga angulu elosete ikes akisiyan
5. **Kitalaka** ngikabolyak anguna ke ekiyan. Toyeni atemar ikinyomitae ikes anguna ka akijal apak kec aponare lokiyan lo. Tolimok nai ikes tobobongiyosi kedyang kitekinos nakonyen ke ekeekidunyet, tomaisyankis, kitalaka nai ikes anguna ka akimor ngatameta kec. Anugu eyenakin nai ikes kimorikinos kaapei
6. **Tolimok** ikes ebe eyakaun ekokwa esabit ngolo moi kotere akitemonokin abolya ngina emorere ngakiro ke ebuku!
7. **Tolimok** ikes esaa ka neni iwaakinio ekokwa esabit ngolo moi.

Agolokin – Togolok ka alakara ka aeokin edio yete kori edonga

**AKITATAMET 3:
NGUNA KA AUR**

**AKITEMONORET KA ABOLYA:
NGUNA EBURORIO**

Taanyu anabuk alo ngaet angolo 12 epite ngolo esubanakinere abolya ka ngipitesyo ngulu ebolyare alongaren ebuku.

Alo kokwa yok eyani iwon nguna ka aur. Nakolongit na itemokinio iwon abolya ngina emorere ngakiro nu ke ebuku yok.

1. Alu boro ipotu iyes taanyut alotooma ngikokwasinei ngulu ke erworere nguna ka aur?
2. Alungiboro ngiuni ngulu etapito ngakiro nguna ka aur ngulu icamit iyong akitatamikin ngitunga ke ebuku?
3. Asyomitae iwon nginerin ka akuwan ka aberu. Ngaanu nguna itamunito iyes alotooma ngakiro nu?
  - (Ani pa kelimunitoi) Elomununui abeeye naperit ka aberu angololap. Eleleuni abeeye kitoru nakepwa ka aberu toloma naperit. Ani kiryamunosi ka ngadwa, inapakin abeeye lokipetet ka aperit togeu apoloun torau ikoku. Ani pa kiryamun ka ngadwa, eleleuni abeeye ka ngaokot nguna eya naperit apak ngina eminio aberu lolap.
4. Asyomitae iwon tar nginerin ka akuwan ke ekile. Nyo itamunito iyes aneni?
  - (Ani pa kelimunitoi) Ngitou ikes euriyete ngadwa. Inenosi ngitou anamuny angina idalidala alokwap amir. Ani edurasi ekile ka aberu, itorunetengadwa namoriit kitorut namir tolangakin nakuwan ka aberu.
5. Wori epedoria aberu apot?
  - Abongokinet: kelunyar ngirwa ngulu alalak alo kiding ekorobe keng.
6. Epedori aberu apot erae kepero ke ekile akolongit ngina ke ekingaren a?
  - Abongokinet: Ee, epedori aberu apot akolongit ngina ke kingaren erae kepero ke ekile ngirwa ngulu etenitor inges aur
7. Wori epedoria ekile eurikinia aberu?
  - Epedori ekile aurikin aberu ngina pak daadang akolongit ngina egeunia inges akilang.
8. Nyo eyakar agogong ngina kitarau net ikoku idia kori ipese?
  - Ngadwa ke ekile ikes eyakatar agogong ngina kitarau net ikoku idia kori ipese.

**AKITATAMET 3:
NGUNA KA AUR**

ABOLYA: EEMUT NGOLO KE 1

Ngikabolyak

Angolere .....Erukorete aberu ke ekeekile lodakitar akingitun apak ngina epotio inges.

Telo.....Lokile ka Angolere ngolo erukorete ka inges lodakitar

Namer ngina

erae adakitar.....Adakitar ngina eyai lodakitar ngina itatami ikes nguna ka aur

Ngaberu ngauni .....Ngakonei ka Angolere nguna apotu taanyut nguna ka aur aneni ka Angolere ka Telo

Ngikilyok ngiuni.....Ngikonei a Telo ngulu apotu taanyut nguna kaur aneni ka Angolere ka nTelo

Akitodiyaret ngina ka 1

Eyakasi Telo ka Angolere kaapei ka ngikecedwe lore. Emam ikes akimuj enyamit ngidwe akoro. Elimokini Angolere Telo ebe ecamit akiyan nguna ekec kal. Iyalolongi inges ebe emam akimuj itemokino lodwe, emam tar ngisilinga ngulu kitosyomet ngidwe ngulu apolok. Ecamit inges akidareun mono auruun ice koku ikotere eryamunio akimuj ngina itemokino ka tongaleut ngulucedwe. Acamu nai Telo atemar ngeuruun ice koku. Atema Angolere mati keloma inges lorot ngolo ka alatanakin apot. Nai epegakinit Telo ebala emam ngiitana inges Alomar lorot ngolo. Tema Telo, epotiuni aberu ngirwa ngulu pei irikakinia aminore lolap, inges atemar mati kecoikin ngirwa ngulu. Epegakinit Angolere ebala ebe epedori aberu apot ngina pak daadang. Ebobongiuri nai Telo lotunga akingit keyenete ngakiro nu.

[Tocamak ebuku tobongonokis ngadi nguna eyenete].

Tema nai Telo mati keloto ikes lodakitar akitatamo ngakiro nu.

Ngakingiset nguna ke kecoran

1. Iyalolongete Angolere ka Telo anguna ka amamau akimuj ngina itemokin ngidwe kec. Nyo atamut ikec akitiyakin?
2. Apegakin Angolere ka Telo alotooma Ngirwa ngulu epedoria aberu apotiun. Nyo atemasi ikes aloseite akitiya anguna ka aanyun nu?

Nguna ecunakinitae

Ani kirikakis ngitunga abongonokin ngakingiset, eburori nai ekecoran ngakiro nguna apolok nguna acunun.

Eketalakarit iyes daadang kan ngatameta kus. Alotooma akitoodyaret naga, ikianyuni iwon ebe iyalolongete Angolere ka Telo epite ngolo kitanet ngidwe kec. Iyanunete ikes akidareun aruun mono ice koku. Etyakak ngatameta kec alotooma Ngirwa ngulu epedoria aberu apotiun, ecamunete nai alosit lodakitar akitatamo nguna ka aur.

Akitoodyaret ngina a 2

Erukorete Telo ka Angolere lodakitar kimalata Namer ngina erae adakitar. Ingisete ikes epite ngolo epotio aberu. Italakari adakitar Namer ikes anguna ka aponare lodakitar, tolemu nai epica ngolo itoodiunit nginerin ka akuwan ka aberu. Idodikini ikes tolimonok nguna itiyaete nginerin lugu alotooma aur. Aperit inges epolounio ikoku apak ngina epotiyo aberu. Nagoloi inges eyai abeeye ka aberu. Elomuni abeeye angololap kitoru nakep toloma naperit ka aberu. Ani kiryamun ngadwa ka abeeye, egwangakin abeeye lokipetot ka aperit topolou torau ikoku.

Ingisi Angolere erae kiyookino kire ebe epedori aberu apot ngina pak daadang. Epegi nai adakitar tema ngiyookino nguna. Epotiuni aberu alo kiding ekelap, kidding ngilapio ngiyarae. Eyanyuni nai inges ejaa anakuwan keng. Ngirwa ngulu ejaa inges ikes epedoria inges akikamar apot erae kepero ke ekile emam apira tar kepero ekile apei kolongit da bon.

Tema Telo ebe elimokinitae inges ebe epedori aberu apo ka akirikakin aminore lolap. Iyookino nugu a? Tobongok adakitar Namer ebe emam ngiyookino nguna. Eleleuni abeeye anagoloi alokiding elap Epotiyori aberu erae keyai abeeye Eyakaun ejaa ngarwa nguna alalak eroko kori kedau abeeye aleleun. Ejaa itodunit angaleu ka aberu kadang itodunito abal eyai aberu lorwa ngulu epedoria akikamar apot.

Italakarete nai Telo ka Angolere adakitar ikotere akitatamo naga

Ngakingiset nguna kicoret

1. Nyo abu adakitar Namer tolim alotooma apak ngina epedoria aberu akikamar apot?
2. Nyo abu adakitar Namer tolim ikotere ejaa?

Nguna golokinet

Eketalakarit ikotere akimor ngatameta kus. Anatutubet anaga alimo adakitar Namer ebe epedori aberu apot alokiding ngirwa ke ekelap eringa inges ngemino nabo lolap ngoloce. Apak ngin inges eleleunia abeeye. Ejaa dang eleleuni alokiding elap. Itodunit ejaa atemar ebe eyai aberu lorwa ngulu epedoria akikamar apot. Epedori aberu apot erae kepero ke ekile emam apira ngirwa ngulu tar kerae apei kolongitt da bon.

Akitoodiunet ngina a 3

Elakarosi Telo ka Angolere ebongorete lore, temasi ebe ikilakara ikec ikotere ngakiro nguna kitete nguna ariamut ikec ka ecamito ngikeckonei taanyut nagkiro nu. Kiwarut nait ikec konei, toryamut ngirukitos (nagberu ka ngikilyok) nguini iboyete alokwap ekitoi. Kimalata nait ikec ngirukitos lu tema Angolere elimokini ikec ebe aanyut sek ikec ngakiro nguna apolok nguna etapito aur ka aberu alodakitar. Elimokini ikes nguna aponi kitatamae alotooma aperit ka aberu, ngabeyei ka aberu ka ngakepwa. Elimokini Telo ikes atemar epedori aberu apot alo kiding ngirwa ngulu ke ekelap eapuuni inges aminore lolap; anerae apak ngina elomunia abeeye naperit ka aberu ngina. Apak ngina eanyunia aberu atemar ageu inges akija ngina. Ebongokinete Angolere ka Telo ngakingiset nguna ingisingiseete ngikonei kec. Elimokini Angolere ngakonei keng alosit lodakitar kitatamae nguna ka aur ka aberu.

Ngakingiset nguna kicoret

Totlak ekokwa angarekia angikaru Kithirwor angolokecoran arek apei

1. Nyo isyoma iyes alotooma abolya ngina ka akolongit anaga?
2. Iyanete ngikilyok ka ngakeceberu alobuku alo ngakiro nguna etapito epite ngolo epedoria aberu apot a?
3. Eya ngitunga lobuku lo ngulu eyenete nguna ngiyokino ikotere epite ngolo epedoria aberu apot a? Anu ilimokini iyong ikec?

Nguna golokinet

Ani kirikakis ngitunga abongonokin ngakingiset, eburori nai ekecoran ngakiro nguna apolok nguna ka abolya

Eketalakarit ikotere akimor ngatameta kus. Anabolya ka akolongit ana, aanyun iwon ebe epedori aberu apot alo kiding elap, kidding ngikorobei ngiyare.

Apak ngin inges elomarya abeeye. Ejai akuwan ka aberu ngirwa ngulu alalak. Aponi iwon tosyomae nginerin ka akuwan kaaberu, Epedorete ngitunga alosit aanyun ngakiro nguna ka aur a lo dakitar.

Agolokin

- Kingit ekokwa ebe nyo elosete ikec akitiyaa ngakiro nguna etatami nakolongit na; tocamak ikes tobongonokis ngadi.
- Kingit ngitunga ke ekokwa totamut ngidi tunga ngiuni ngulu elosete ikes akithirwo ngakiro nguna etapito aur
- Kingitak ikes tolimokis ngikece kidunyet ngirorwa a ngitunga angulu atamut ikes akisirwor
- Kitalaka ngitunga daadang anguna ka aponare nabolya na ka akikobakin ebuku ngakiro nu.

**AKITATAMET 3:
NGUNA KA AUR**

ABOLYA: EEMUT NGOLO KE 2

Ngikabolyak

Lokwang.....Ekile ngolo epoti akeeberu

Otiang.....Ekile ngolo eyeni nguna ka aur

Kolibi.....Ekile ngolo eyenji nguna ka aur

Chegem .....Itunganan ngina erae VHT

Ngaberu ngauni .....Ngaberu a Lokwang, Otiang ta Kolibi

Akitoodyaret ngina ka 1

Ibooyete Lokwang, Otiang ka Kolibi alo kinga ebolyasi kiyanete nguna a ngidwe kec. Epotiyete ngaberu a Lokwang ka Otiang. Igyeno Lokwang ebe idouni aberu keng ikoku sapat anerae aurut ikes ngapesur ngaarei. Igyeno Otiang atemar euruuni aberu keng ipese anerae aurut ikes ngisapa ngiuni. Eumonokini Otiang ngakiro nguna euriyata ngaceberu ngipesur make ka nguna euriyata ngaceberu ngisapa make kinyalete bo ngace euriyete.

Elimokini nai Kolibi ngikonei keng epite ngolo erakar ngaokot ke ekile etheunete kerauni ikoku ipese kori esapat: “Ngikaakonei, mere aberu eseuni auruun isapat kori ipese. Erae ngadwa ke ekile inges eseunete aur ikoku ngini pese kori isapat!” Engayangayakinete Lokwang ka Otiang ngakiro nu togeut akiyan ka Kolibi.

Ebobongiori Lokwang lotunga kingit ikes nguna eyenete kotere ngakiro nu.

(Inak apak ngina ebongokinioto ngitunga ngakiro nu).

Erubakinete Lokwang ka Otiang engayangayato ngakiro nu; totamut nai alosit neni a VHT.

Ngakingiset nguna ke kecoran

1. Anamete a Lokwang ka Otiang, nae etheuni kerauni ikoku isapat kori ipese?
2. Ani bo aneni a Kolibi nyo itaanyuni atemar erae ikoku isapat kori ipese?

Nguna ecunakinitae

Ani kirikakis ngitunga abongonokin ngakingiset, eburori nai ekecoran ngakiro nguna apolok: Eketalakarit iyese daadang kan ngatameta kus. Alotooma akitoodyaret na, ikinyan atemar ebe enupito Lokwang ka Otiang ebe aberu eseuni akidoun ikoku sapat kori ipese. Nai ayau Kolibi ngakiro nguna kitete. Ebalan inges ebe ngadwa ke ekile ikese eseunete akitarauun ikoku isapat kori ipese.

Akitoodyaret ngina a 2

Imalaete Lokwang, Otiang ka Kolibi e VHT ngolo enyaritae Chegem. Elimokini Lokwang Chegem ngakiro nguna eirasi ikese aneni a Kolibi ebe ngadwa ke ekile itaraunete ikoku sapat kori ipese. Tocam Chegem tema iyookino ngakiro nguna. Tema Chegem etyakak ngadwa ke ekile; eya nguna itaraunete ikoku isapat ka eya nguna itaraunete ikoku ipese. Ngepedori ekile aseun ikoku ngini idounio; erae akiryamunet a ngadwa ka abeeye ka aberu.

Ingisi Kolibi Chegem tolimo ejok neni eponeneoto ngadwa. Elemuni Chegem epica ngolo a nginerin ka akuwan ke ekile tolimonok epite ngolo itiyaata nginerin ngulu. Ngitou euriyete ngadwa, Amuny ngina idalidala inges ekodit ngitou. Ani edurasi ekile ka aberu elomunete ngadwa alotou tomekis amir tolomasi nakuwan ka aberu.

Kingit Otiang apak ngina eanyunia ekile ebe epedori apotikin aberu. Tolimok Kolibi inges tema etenit ekile aurikin apak daadang ageun apak ngina ilorunia inges togeu akilang ngadwa. Epedori inges apotikin aberu apak daadang ngina eperyoto ka aberu emam pa isitiyae ngapirae. Nai epedori aberu apot alo kiding ngirwa ngulu etenitor inges akikamar apot. Ani kepero aberu ke ekile ngirwa ngulu epedori apot.

Italakarete nai ngikilyok Chegem anguna ke ekiyan ka ikec akolongit na.

Ngakingiseta ke kecoran

1. Ngaanu nguna alimu e VHT anguna ka aseun ikoku ngini uruuna?
2. Ikokini ekile eanyuni atemar auriki inges aberu ai?

Nguna ecunakinitae

Eketalakarit iyese anguna angabongonokineta kus. Ana kitoodyaret ana, alimo e VHT ebe ngadwa ke ekile ikese eseunete ikoku pese kori ngini sapat. Anerae eyakatar ngadwa ngatyaket ngiarei angidwe. Epei tyaket erae ngina esubuni ikoku sapat ka nginace esubuni ikoku pese. Alimo nabo e VHT ebe egeuni ekile aur apak ngina ilorunia inges togeu akilang ngadwa, inges atemar etorit inges aur angina pak daadang. Inges atemar epedori ekile aurikin aberu angina pak daadang erae kepero emam pa iricuna anapotiuun ikoku. Nai epedori aberu dang apot ngarwa nguna etenitor inges akikamar akook.

Akitoodiyaret ngina a 3

Iryamete Lokwang, Otiang, Kolibi ka ngakeceberu apak ngina ebongoryata lore. Elimokinete ngikilyok lu ngakeceberu ebe etatami ikes ngakiro nguna apolok nooi nguna eraakar ngadwa eseunete ikoku ngini emaasi kidounoe. Elimokinete dang ebe etorit ekile aurikin aberu apak daadang ngina eperyoto erae ketenit aberu akikamar ngarwa nguna.

Ngakingiset nguna ke kecoran(Totyakatyaka ngitunga angarekya a ngikaru kec)

1. Nyo ipotu iyes taanyut anabolya akolongit na?
2. Eya ngitunga lobuku yok ngulu etamete ebe aberu inges eseuni ikoku ngini uruuna kerae isapat kori ipese a?
3. Anabolya ana ikinyanu iwon atemar ngadwa ke ekile ikes eseunete akitaraun ikoku sapat kori ipese epotiunio. Eyai edio pite kori apedor ngina isitiyae ekile kori aberu aseunia ekidoune a ikoku sapat kori ipese a?

Nguna ecunakinitae

Eketalakarit iyes anguna angabongonokineta kus. Ana kitoodiyaret ana, alimo e VHT ebe ngadwa ke ekile ikes eseunete ikoku ngini erae touruunae. Anerae eyakatar ngadwa nginerin ngiarei ngulu angidwe. Epei kiner erae ngolo esubuni ikoku sapat ka ngoloce ngolo esubuni ikoku pese. Alimo nabo e VHT ebe egeuni ekile aur apak ngina ilorunia inges togeu akilang ngadwa, inges atemar etorit inges aur angina pak daadang. Inges atemar epedori ekile aurikin aberu angina pak daadang erae kepero emam pa iricuna anapotiu ikoku. Nai epedori aberu dang apot alo kidding ekorobe.

Agolokin

- Kingit ekokwa nyo elosete ikes akitiya nguna etatami nakolongit na; tocamak ikes tobongonokis ngadi.
- Kingit ngitunga ke ekokwa totamut ngidi tunga ngiuni ngulu elosete ikes akithirwor ngakiro nguna etapito aur
- Kingitak ikes tolimokis ngikece kidunyet ngirorwa a ngitunga angulu atamut ikes akisirwor
- Kitalaka ngitunga daadang anguna ka aponare nabolya na ka akikobakin ebuku ngakiro nu

AKITATAMET 3:
NGUNA KA AUR

ABOLYA NGINA ITATAMERE EBUKU NGUNA KA AUR: ABOLYA NGINA ANGILOPEYEK

Akitigipinginet abolya: Ecamit ekokwa a ngikonei aanyun epite ngolo epotiunio aberu

Ngakingiset nguna emaasi ekecoran kingit ngulu itete abolya

Anakitoodiyaret ana, totyakatyaka ngitunga angarekya a ngikaru kec. Epedori epei kecoran akisiyan epei kokwa. Totupa ngakingiset nugu, nai ipedorete iyes dang akiyatakin nguna kus alotooma nguna etakanunete anabolya.

1. Nyo ipotu iyes taanyut alotooma akitere abolya na?
2. Ani kicoret iinakinete iyes angikabolyak ngulu ka abolya ana?
3. Anu tyokisyo eya lobuku yok nguna etapito aur?
4. Ikokinio iwon esubakinio ngatyokisyo nu ai?

Agolokin

- Kingit ekokwa ebe nyo elosete ikec akitiya nguna etatami nakolongit na; tocamak ikes tobongonokis ngadi
- Kingit ngitunga ke ekokwa totamut ngidi tunga ngiuni ngulu elosete ikes alimokin ngakiro nguna ka aur
- Kingitak ikes tolimokis ngikece kidunyet ngirorwa a ngitunga angulu atamut ikes akisirwor
- Kitalaka ngitunga daadang anguna ka aponare nabolya na ka akikobakin ebuku ngakiro nu